

ISTORIJA

Valstybinio brandos egzamino II dalies užduotis
Pakartotinė sesija

2026 m. birželio 26 d.

Trukmė – 3 val. (180 min.)

NURODYMAI

1. Gavę užduoties sąsiuvinį ir atsakymų lapą, patikrinkite, ar juose nėra aiškiai matomo spausdinimo broko. Pastebėję praneškite egzamino vykdytojui.
2. **Atsakymų lape įrašykite savo identifikavimo kodą, grupę ir vietą (eilės numerį protokole) ir pasirašykite.**
3. Per egzaminą galite rašyti juodai arba mėlynai rašančiu rašikliu, pieštuku, naudotis trintuku.
4. Atsakymus pirmiausia galite rašyti užduoties sąsiuvinyje, kuriame yra palikta vietos juodraščiui. Jei esate tikri dėl atsakymo, iš karto rašykite atsakymų lape. **Vertintojams bus pateikiamas tik atsakymų lapas!**
5. **Atsakymų lape** rašykite **tik juodai arba mėlynai** rašančiu rašikliu tvarkingai ir įskaitomai. Jei savo atsakymą keičiate, nubraukite jį ir aiškiai užrašykite naują. Atsakymų lape nesinaudokite trintuku ir koregavimo priemonėmis.
6. Atsakymų lape atsakymus įrašykite tam skirtose vietose. Už ribų parašyti atsakymai nebus vertinami.
7. Saugokite atsakymų lapą (neįplėškite ir nesulamdykite). Sugadintuose lapuose įrašyti atsakymai nebus vertinami.
8. Atsakymų lape neturi būti užrašų ar kitokių ženklų, kurie leistų identifikuoti darbo autorių.
9. Pasibaigus egzaminui, užduoties sąsiuvinį galite pasiimti.

Linkime sėkmės!

1 struktūrinis klausimas. Remdamiesi A–D šaltiniais ir žiniomis, atsakykite į klausimus.

A šaltinis. *Sociologas Zenonas Norkus apie Europos valstybių santykius po Vestfalijos taikos*

Anarchijos kultūra <...> Europos valstybių santykiuose įsiviešpatavo po Vestfalijos taikos, kai suverenumas tapo ne vien faktine pačių galingiausių valstybių savybe, bet ir institutu, įtvirtinusi ir kariškai silpnų valstybių teisę egzistuoti. Principą „žudyk, arba būsi nužudytas“ valstybių santykiuose pakeitęs principas „gyvenk ir leisk gyventi kitiems“. Karas liko teisėta valstybės interesų tenkinimo forma, tačiau jis ribojamas. Teisėtu pripažįstamas karas dėl strateginio pranašumo arba teritorijos, bet ne karas, kuriuo siekiama sunaikinti valstybę priešininkę. [T]arptautinė visuomenė tikraja to žodžio prasme pradėjo formuotis tik nuo Vestfalijos taikos 1648 m. laikų, kai atsirado tarptautinė teisė, pagrįsta lygių suverenių valstybių koegzistavimo* principu <...>.

* Koegzistavimas – buvimas (egzistavimas) vienas šalia kito tuo pačiu metu.

B šaltinis. *Iš straipsnio „Politika ir religija: povestfalinės antireliginės kampanijos priežastys ir pasekmės“*

Ikivestfalinė Europos politinė sistema pasižymėjo nuolatine Katalikų Bažnyčios ir pasaulietinių valstybių valdovų kova dėl valdžios ir įtakos. Vis dėlto religija politikoje turėjo didelę reikšmę. Pradėję plisti humanistiniai sąjūdžiai persimetė į įvairias gyvenimo sritis, religijoje jie reiškėsi protestantizmo formomis, o politikoje – makiavelizmu**.

<...> Karas tarp katalikų ir protestantų iš tiesų buvo pasaulietinių valdovų inspiruotas sąmokslas prieš Katalikų Bažnyčios vaidmenį politikoje. Karą sukėlė ir labiausiai palaikė išskirtinai pasaulietiniai Prancūzijos, Švedijos ir Danijos valdovai, tikėjęsi susilpninti Habsburgų imperijos, kuri laikyta svarbiausia Šventojo Sosto atrama, pozicijas Europoje. Pareiškus, kad religija yra kalta dėl ilgų ir kruvinių konfliktų, bei sukompromitavus ją taikos trokštančių žmonių akyse, Vestfalijos taikos sutartyje įtvirtintas valstybių nepriklausomumo nuo dvasinio mokymo principas.

** Makiavelizmas – politinė doktrina, pagal kurią politikoje gali būti taikomos moralios ir amoralios priemonės.

C šaltinis. *Iš Vienos kongreso darbų*

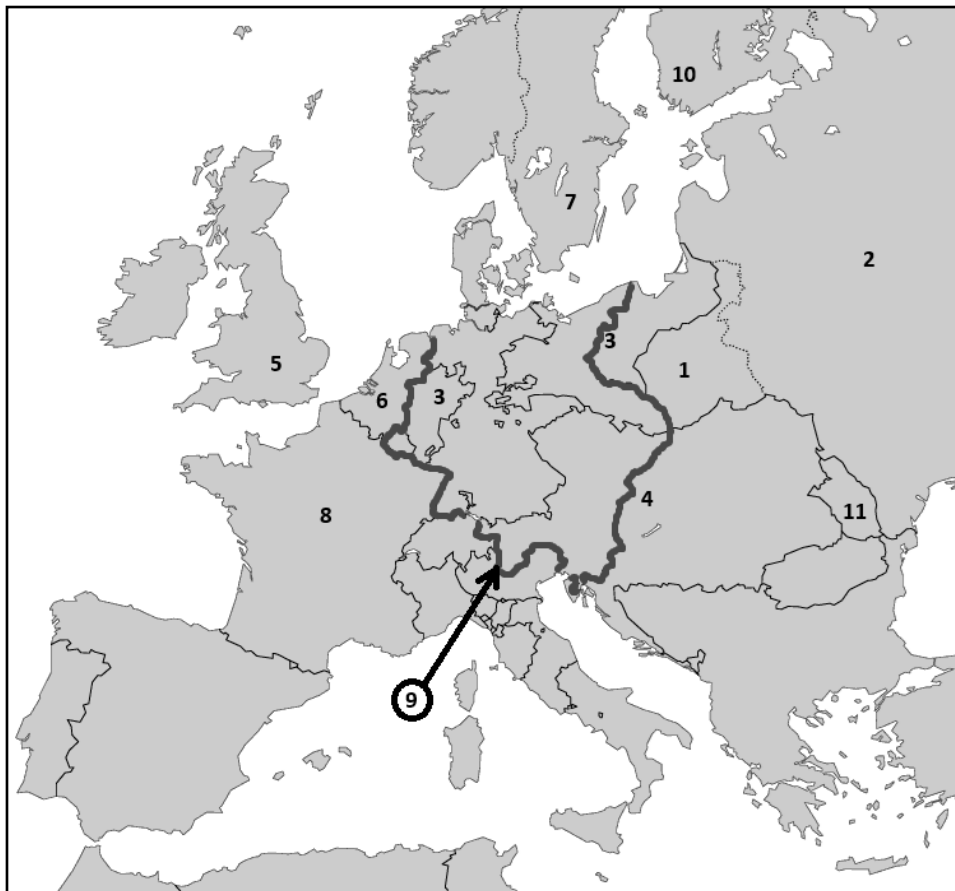
1 straipsnis. Varšuvos kunigaikštystė, išskyrus tas provincijas ir apygardas, dėl kurių kituose tolesniuose straipsniuose nustatyta kitaip, yra prijungiama prie Rusijos imperijos. Ji bus su ja neatskiriamai susieta savo konstitucija ir priklausys Jo Imperatoriškajai Didenybei Visos Rusijos imperatoriui <...>. [S]u kitais titulais bus vartojamas ir titulas Caras, Lenkijos karalius <...>.

Imperatoriškoji Didenybė pasilieka teisę suteikti šiai valstybei, turinčiai atskirą administraciją, tokį vidaus teritorinį išplėtimą, kokį laikys tinkamu. <...>

Lenkai, kurie yra atitinkamai Rusijos, Austrijos ir Prūsijos pavaldiniai, gaus atstovavimą ir nacionalines institucijas, nustatytas pagal politinio egzistavimo formą, kurią kiekviena iš vyriausybių, kurioms jie priklauso, laikys naudinga ir tinkama jiems suteikti.

2 straipsnis. Ta Varšuvos kunigaikštystės dalis, kurią Jo Didenybė Prūsijos karalius valdys visiškos suvereniteto ir nuosavybės teisėmis sau ir savo įpėdiniams, didžiosios Poznanės kunigaikštystės titulu <...>.

53 straipsnis. Vokietijos suverenūs kunigaikščiai ir laisvieji miestai, įskaitant šiame sandoryje dalyvaujančius Jų Didenybės Austrijos imperatorių, Prūsijos, Danijos ir Nyderlandų karalius, <...> [t]arpusavyje įsteigia nuolatinę konfederaciją, kuri vadinsis Vokietijos sąjunga.

D šaltinis. Europos valstybių politinis žemėlapis po 1815 metų

1.1. Po kurių tarptautinių įvykių buvo sudarytos A ir C šaltiniuose įvardytos taikos sutartys?

Juodraštis

Vestfalijos taikos sutartis

Vienos kongreso taikos sutartis

(2 taškai)

1.2. Remdamiesi A šaltiniu, nurodykite du valstybių tarpusavio santykių principus, kurie buvo įtvirtinti Vestfalijos taika.

Juodraštis

1.

2.

(2 taškai)

- 1.3. Remdamiesi B šaltiniu, apibūdinkite religijos reikšmę ikivestfalinėje Europos politinėje sistemoje.

Juodraštis

.....

(1 taškas)

- 1.4. Remdamiesi B šaltiniu ir žiniomis, dviem teiginiais paaiškinkite, kaip Vestfalijos taika pakeitė religijos vaidmenį valstybių vidaus politikoje ir tarptautiniuose santykiuose.

Juodraštis

Vidaus politikoje

.....

Tarptautiniuose santykiuose

.....

(2 taškai)

- 1.5. Remdamiesi C šaltiniu, nurodykite du Vienos kongrese priimtus sprendimus, pakeitusius Varšuvos kunigaikštystės padėtį.

Juodraštis

1.

2.

(2 taškai)

- 1.6. Remdamiesi C šaltiniu, įvardykite politinį junginį, kuris buvo įkurtas 1815 m. vokiškai kalbančiose žemėse ir D šaltinyje yra pažymėtas skaičiumi 9.

Juodraštis

.....

(1 taškas)

- 1.7. Kuriuo skaičiumi D šaltinyje pažymėtoje valstybėje buvo priimti C šaltinyje minimi nutarimai? Įvardykite šią valstybę.

Juodraštis

Skaičius Valstybė

(1 taškas)

- 1.8. Įvardykite **dvi šiandieninės Lietuvos dalis**, kurių viena priklausė D šaltinyje skaičiumi 1 pažymėtai teritorijai, o kita – skaičiumi 3 pažymėtai valstybei.

Juodraštis

1 – 3 –

(2 taškai)

- 1.9. Įvertinkite¹ Vestfalijos taikos ir Vienos kongreso įtaką, siekiant ilgalaikio tarptautinių santykių stabilumo Europoje.

Juodraštis

Vestfalijos taikos įtaka

Vienos kongreso įtaka

(2 taškai)

2 struktūrinis klausimas. Remdamiesi A–C šaltiniais ir žiniomis, atsakykite į klausimus.

A šaltinis. *Istorikas Robertas Petrauskas apie didžiųjų valstybių siekius Paryžiaus taikos konferencijoje*

Pagrindinius sprendimus priėmė Didysis trejetas – JAV, Didžioji Britanija ir Prancūzija. Aršiausiai keršto Vokietijai siekė Prancūzijos ministras pirmininkas Georges'as Clemenceau. Dėl savo agresyvumo jis gavo „Tigro“ pravardę. G. Clemenceau norėjo susilpninti Vokietijos karinę galią taip, kad ši daugiau niekada neturėtų galimybių užpulti Prancūzijos, taip pat siekė, kad Vokietija sumokėtų už padarytą žalą ir atlygintų karo nuostolius. <...>

JAV prezidentas Woodrow Wilsonas, kurio šalis niekada nebuvo paliesta tiesioginių karo veiksmų ir įsijungė į karą tik 1917 metais, į Versalį atvyko ne su žūtbūtinu noru nubausti pralaimėtojus, o su „14 punktų“ programa ir idealistiniais teiginiais, tokiais kaip: „Europos gyventojai patys turi nuspręsti dėl savo ateities“, „reikia padaryti galą Europos šaulių sukurtoms imperijoms“, „įsteigti Tautų Sąjungą, kuri padėtų Europos valstybėms diskutuoti tarpusavyje“ ir, aišku, „apsaugotų nuo karinių konfliktų ateityje“. <...>

Didžiosios Britanijos ministro pirmininko Davido Lloyd George'o pozicija dažniausiai laikoma viduriu tarp radikalių G. Clemenceau keršto siekių ir W. Wilsono idealizmo. Jis buvo vienas iš nedaugelio Europos politikų, kurie manė, kad bausmė neturi būti per didelė ir sunki, o Vokietijai po karo turi būti sudarytos sąlygos atsigauti.

B šaltinis. *Iš Versalio taikos sutarties*

1 str. <...> Visos valstybės, dominijos arba kolonijos <...> gali tapti Sąjungos nariais, jeigu už jų priėmimą pasisakys du trečdaliai Asamblėjos. <...>

¹ įvertinti – оцениć – оценить – оцінити

8 str. Sąjungos nariai supranta, kad, norint išsaugoti taiką, reikia apriboti nacionalinį ginklavimąsi iki minimumo, suderinamo su nacionaliniu saugumu ir įvykdymu tarptautinių įsipareigojimų. <...>

10 str. Sąjungos nariai įsipareigoja gerbti ir saugoti nuo bet kokio išorinio užpuolimo visų Sąjungos narių teritorinį vientisumą ir politinę nepriklausomybę <...>.

11 str. Aiškiai skelbiama, kad bet koks karas arba karo grėsmė, nepaisant to, ar ji liečia tiesiogiai kurį nors Sąjungos narį, ar ne, domina visą Sąjungą ir kad jis turi imtis priemonių, galinčių veiksmingai išsaugoti taiką tautoms. <...>

16 str. Jeigu Sąjungos narys pradeda karą, nesilaikydamas įsipareigojimų, <...> tai jis *ipso facto** laikomas įvykdžiusiu karo aktą prieš visus kitus Sąjungos narius. <...>

Iš Sąjungos gali būti pašalintas bet kuris narys, pažeidęs kurį nors Statute numatytą įsipareigojimą.

* *ipso facto* (lot.) – tuo pačiu.

C šaltinis. Britų istorikas Alanas Džonas Persivalis Teiloras (*Alan John Percivale Taylor*) apie tarptautinės situacijos pasikeitimus XX a. ketvirtajame dešimtmetyje

1919 metų sistema subyrėjo bemaž be Hitlerio įsikišimo. Visuotinis nusiginklavimas ilgą laiką buvo ta garantija, apie kurią galvojo Vakarų politikai. <...> Galutinai bendradarbiavimas suiro 1935 metais, kai Tautų Sąjunga irgi pademonstravo pasauliui savo bejėgiškumą. Mussolini, įsigėdęs šlovės ir kolonijų, užpuolė Abisiniją, Tautų Sąjungos narę. Penkiasdešimt dvi valstybės pasmerkė Italiją, ėmėsi prieš ją sankcijų, grasino, kad griebsis kolektyvinio saugumo priemonių. <...>

Visą laiką nuo 1919 metų žmonės kalbėjo: „Jei nebus visuotinio nusiginklavimo, jei Tautų Sąjunga nepasirodys efektyvi, kils dar vienas didelis karas“. Dabar pastangos nusiginkluoti sužlugo, o Tautų Sąjunga irgi sužlugo. <...>

Žmonės laikė karą savaimė neišvengiamu. Jie taip pat bandė aptikti racionalias jo priežastis, jei kokios nors karo priežastys nusipelno tokio garbingo pavadinimo. Tai buvo nepatenkintųjų valstybių, Vokietijos ir Italijos, troškimas vėl patvirtinti savo didybę. Taip pat buvo manoma, kad jos „skurdžios“ valstybės, ir žmonės, laikomi protingais, net įsivaizdavo, kad jos pasitenkins, gavusios vienodą galimybę kažkokiu neaiškiu būdu pasinaudoti žaliavomis.

2.1. Remdamiesi A šaltiniu, įvardykite tris pagrindines Paryžiaus taikos konferencijoje dalyvavusias valstybes ir apibūdinkite, ko kiekviena iš jų siekė šiame tarptautiniame susitikime.

Juodraštis	
Valstybė	Siekis
.....
Valstybė	Siekis
.....
Valstybė	Siekis
.....

(3 taškai)

- 2.2.** Remdamiesi A šaltiniu ir žiniomis, paaiškinkite, kodėl JAV dalyvavimas šioje konferencijoje nebuvo įprastas, palyginti su kitų didžiųjų valstybių dalyvavimu. Kokia buvo JAV prezidento atsivežtos „14 punktų“ programos reikšmė Europos šalims po Pirmojo pasaulinio karo?

Juodraštis

JAV dalyvavimas buvo neįprastas, nes

.....

Reikšmė

.....

(2 taškai)

- 2.3.** Įvardykite tarptautinę organizaciją, kurios įkūrimo principai išdėstyti B šaltinyje. Nurodykite esminį šios organizacijos tikslą. Remdamiesi šaltiniais ir žiniomis, argumentuotai įvertinkite, ar pavyko pasiekti šį tikslą.

Juodraštis

Organizacija

Tikslas

Įvertinimas

.....

(3 taškai)

- 2.4.** Pateikite B šaltinyje minimą esminį valstybės narės įsipareigojimą ir sankciją, kuri grėsė, jei nesilaikoma šio įsipareigojimo. Remdamiesi šaltiniais ir žiniomis, įvardykite konkrečią įsipareigojimus pažeidusią valstybę ir nurodykite jos veiksmus, kuriais pažeidė įsipareigojimus.

Juodraštis

Įsipareigojimas

.....

Sankcija

Valstybė ir jos veiksmai

(3 taškai)

- 2.5.** Dviem teiginiais paaiškinkite, kodėl po 1919 m., siekiant užtikrinti taiką, nebuvo sumažintas visuotinis ginklavimasis, kaip nurodyta Versalio taikos sutartyje.

Juodraštis

1.

.....

2.

.....

(2 taškai)

2.6. Kodėl, anot C šaltinio autoriaus, XX a. ketvirtajame dešimtmetyje manyta², jog karas neišvengiamas? Nurodykite dvi priežastis.

Juodraštis

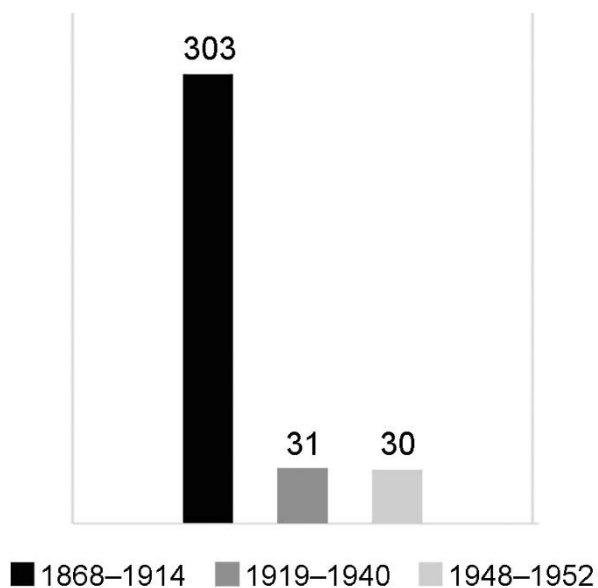
1.

2.

(2 taškai)

3 struktūrinis klausimas. Remdamiesi A–D šaltiniais ir žiniomis, atsakykite į klausimus.

A šaltinis. *Lietuvos gyventojų emigracija į JAV (tūkst.)*

B šaltinis. Iš knygos „Lietuvos istorija“ (1936 m.) apie emigraciją Lietuvoje

Panaikinus baudžiavą, visi galėjo vykti, kur tik kam patinka. Kadangi gyvenimas namie tuomet buvo labai vargingas, tad daugelis baudėsi* ieškoti geresnių sąlygų svetur. Kaip tik tada pasklido žinia apie geresnį gyvenimą Amerikoje, ir daugumas ėmė plaukti tenai. Pirmieji ten vyko užnemuniečiai (suvalkiečiai), kurie anksčiau buvo atleisti nuo baudžiavos. Netrukus ten pradėjo važiuoti valstiečiai ir iš visos Lietuvos, – ypatingai po 1867 ir 1868 m. nederliaus, po kurio prasidėjo badas. Nuo to laiko lietuvių skaičius Amerikoje ėmė augti augti. Vieni ten vyko, slapstydami nuo kariuomenės, kiti, slėpdami nuo rusų persekiojimų už platinimą lietuviškų knygų ir t. t., tačiau daugumas ten ieškojo geresnio gyvenimo. Tai buvo dažniausiai bežemiai ir mažažemiai. <...> Nuo 1921 m. įvažiavimas į J. Amerikos Valstybes yra suvaržytas, ir dabar ten maža beatvyksta iš Lietuvos. Bet užtat prieš didįjį karą ten yra išvykę bent po keletą iš kiekvieno mūsų kaimo. Reta lietuvių šeima neturi ten giminių ar pažįstamų.

* Baudėsi – čia ryžosi.

² manyti – uważać – полагать – вважати

C šaltinis. *Istorikas Juozas Banionis apie 1944 m. kilusią emigracijos iš Lietuvos bangą*

1944 m. vasarą Raudonajai armijai artinantis prie Lietuvos, jos žmonės, patyrę 1940–1941 m. bolševikinį terorą, traukėsi tolyn į Vakarų Europą, visų pirma – į vakarinę Vokietijos dalį, kur tikėjosi sulaukti amerikiečių, anglų ar prancūzų ir taip išsigelbėti nuo sovietų daromo moralinio spaudimo ir fizinio sunaikinimo. Jų pasitraukimas vyko stichiškai, o atsidūrus Vokietijoje nemažai daliai dar teko išgyventi nacių priverčiamuosius darbus. Visus juos gaivino mintis, kad pasitraukė tik laikinai, tol, kol su Vakarų pagalba bus atitaisyta akivaizdi Tėvynei primesta neteisybė ir bus sugrąžinta Lietuvai laisvė ir nepriklausomybė. Toks įsitikinimas buvo grindžiamas Vakarų demokratijų – tiek tarptautinių dokumentų (pvz., Atlanto chartija), tiek valstybių lyderių pareiškimais. 1945 m., jau karo veiksmams pasibaigus, ženkliai išsaugojusių gyvybę, nublokštų iš Lietuvos žmonių dalis (per 60 tūkst. lietuvių) prisiglaudė vadinamosiose „išvietintųjų asmenų“ (angl. *Displaced Persons* – DP) stovyklose, kurių skaičius viršijo šimtą. <...>

1949 m. politiniams tremtiniams, virtusiems dipukais, atjaučiantiems Tėvynėje likusių tautiečių kitos tremties – prievartinės deportacijos į Rytus būklę, tampa priimtinesnis išeivio vardas. Tokia padėtis, klojant būsimos politiškai aktyvios išeivijos ideologijos pamatus, VLIK'o iniciatyva įtvirtinama 1949 m. birželio 14 d. paskelbtoje Lietuvių chartoje.

D šaltinis. *Ištrauka iš Lietuvių chartos, priimtos 1949 m.*

1

Tauta yra prigimtoji žmonių bendruomenė. Niekas negali būti prievartaujamas savo ryšį su tautine bendrija nutraukti. Pasaulyje pasklidę lietuviai sudaro vieningą Pasaulio Lietuvių Bendruomenę.

2

Žmogus turi prigimtąją teisę laisvai išpažinti ir ugdyti savo tautybę. Lietuvis lieka lietuviu visur ir visada. Savo tėvų išlaikytą Lietuvių Tautos gyvybę lietuvis perduoda ateities kartoms, kad amžinai gyventume.

3

Kalba yra stipriausias tautinės bendruomenės ryšys. Lietuvių kalba lietuviui yra tautinė garbė. <...>

7

Mokykla yra tautinės dvasios židiny. Kiekvieno lietuvių kilniausioji pareiga būti lietuvių mokyklos rėmėju.

8

Draugija yra tautinės kultūros veiksminga talkininkė. Lietuvis kuria ir palaiko religines, kultūrines, jaunimo, savišalpos, profesines ir kitas lietuvių draugijas.

9

Mūsų tėvų kovos ir aukos dėl lietuviškos knygos yra testamentinis įpareigojimas visoms Lietuvių Tautos kartoms. Lietuvis organizuoja ir remia spausdintą lietuvišką žodį.

- 3.1. Pagal A šaltinį nustatykite, kuriuo laikotarpiu į JAV emigravo daugiausia Lietuvos gyventojų. Remdamiesi B šaltiniu, nurodykite dvi ekonomines ir dvi politines priežastis, lėmusias tokio masto emigracijos pradžią.

<p>Juodraštis</p> <p>Laikotarpis: m. – m.</p> <p>Ekonominės priežastys:</p> <p>1.</p> <p>2.</p> <p>Politinės priežastys:</p> <p>1.</p> <p>2.</p>
--

(5 taškai)

- 3.2. Kodėl XX a. trečiojo dešimtmečio pradžioje mažai Lietuvos gyventojų emigravo į JAV (B šaltinis)?

<p>Juodraštis</p> <p>.....</p>

(1 taškas)

- 3.3. Nurodykite esminę³ priežastį, dėl kurios daug Lietuvos gyventojų 1944 m. traukėsi į Vakarus. Paaiškinkite, kodėl, C šaltinio autoriaus teigimu, didžioji dalis iš Lietuvos į Vakarus pasitraukusių asmenų manė, kad pasitraukė tik laikinai.

<p>Juodraštis</p> <p>Priežastis</p> <p>.....</p> <p>Paaiškinimas</p> <p>.....</p>

(2 taškai)

- 3.4. Remdamiesi C šaltiniu, paaiškinkite sąvokos *dipukas* istorinę kilmę.

<p>Juodraštis</p> <p>.....</p> <p>.....</p>

(1 taškas)

³ esminė – zasadnicza – основная – істотна, суттєва

- 3.5. Pasitraukusieji iš Lietuvos iš pradžių save vadino politiniais tremtiniais⁴, bet vėliau ėmė vadintis išeiviais⁵. Kokios istorinės aplinkybės lėmė, kad jie atsisakė politinių tremtinių pavadinimo?

Juodraštis

.....

(1 taškas)

- 3.6. Nurodykite vieną politinę ir vieną kultūrinę aplinkybes, paskatinusias priimti Lietuvių chartą (D šaltinis).

Juodraštis

Politinė aplinkybė

.....
 Kultūrinė aplinkybė

.....

(2 taškai)

- 3.7. Remdamiesi D šaltiniu ir žiniomis, įvardykite iki šiol veikiančią pasaulio lietuviams svarbią organizaciją, kurios įkūrimą lėmė Lietuvių chartos nutarimai. Nurodykite du būdus, kaip lietuviai visame pasaulyje siekė tautinės tapatybės⁶ išsaugojimo.

Juodraštis

Organizacija

Būdai:

1.

2.

(3 taškai)

4 struktūrinis klausimas. Remdamiesi A–D šaltiniais ir žiniomis, atsakykite į klausimus.

A šaltinis. *Ištrauka iš Vilniaus apygardos komisaro H. Wulfo 1941 m. rugsėjo 19 d. rašto komisariniam tarėjui K. Kalendrai dėl žydų apgyvendinimo getuose*

Jei kur apskričių miestuose, miesteliuose arba kaimuose žydai dar nėra įgyvendinti į getus, ku skubiausiai turi būti visi žydai sugabenti į getus, įrengtus miestų arba kaimų dalyse, atitinkamai aptverti tvora ir spygliuota viela. Getus turi saugoti lietuvių pagalbinė policija. Dėl getų apsaugos atitinkamas burmistras arba apskrities viršininkas turi tuo reikalu susitarti su apskrities mieste

⁴ tremtinys – zeslaniec – ссыльный – депортована особа

⁵ išeivis – wychodźca – эмигрант – емігрант

⁶ tautinė tapatybė – tożsamość narodowa – национальная идентичность – національна ідентичність

esančiu vokiečių Polizeimeisteriu. Kiekvienu atveju getai turi būti tinkamai apsaugoti ir atskirti nuo išorinio pasaulio. Žydams amatininkams vokiečių Polizeimeisteris išduoda laikinus pažymėjimus, kad žydai galėtų eiti į darbus. Žydų darbininkų komandose gatvių darbams ir kitiems viešojo pobūdžio darbams turi būti vedami į darbą vieno atsakingo žydo. Įgyvendinimas žydų į getus visose vietose turi būti kuo skubiausiai įvykdytas. <...>

Visose vietovėse šito reikalo pravedimo priemonės turi būti taip stropiai ir uždariai įvykdytos, kad atskirų žydų pabėgimas būtų neįmanomas. <...>

Remiantis parėdymu Nr. 5 dėl žydų turto, visokios turto vertybės, kaip pastatai ir t. t., lieka vokiečių valstybės nuosavybė.

B šaltinis. *Istorikas Arūnas Bubnys apie žydų persekiojimą vokiečių okupacijos pradžioje*

<...> Žydai bijojo karo ir glaudėsi prie sovietų, lietuviai karo laukė ir tikėjo, kad Vokietija išvaduos Lietuvą iš sovietų jungo. A. Hitlerio valdžia žydams siejosi su mirtimi, o J. Stalino valdžia – su galimybe išsaugoti gyvybę. Po 1941 m. birželio trėmimų didesnė lietuvių visuomenės dalis manė, kad tik hitlerinė Vokietija galinti išgelbėti lietuvių tautą nuo žūties. Išeivijos istorikas Saulius Sužiedėlis (JAV) pažymėjo <...>, dalis lietuvių prie žydų persekiojimų prisidėjo dėl keleto priežasčių: „<...> vieni talkininkavo grobio tikslais, kiti – keršydami už išvežtus į Sibirą, neskirdami žydo nuo bolševiko, kalto nuo nekalto, treči – vokiečių įsakyti ir prievartaujami“.

Istoriko V. Brandišausko nuomone, lietuvių prisidėjimą prie žydų naikinimo nulėmė tokios priežastys: 1) kriminalinio elemento buvimas; 2) kerštas už kai kuriuos žydų nusikaltimus pirmaisiais sovietų valdžios metais; 3) priešingi žydų ir lietuvių geopolitiniai interesai (vienų orientacija į Sovietų Sąjungą, kitų – į Vokietiją); 4) dėl palankių karo ir nacių okupacijos sąlygų suvešėjęs antisemitizmas; 5) prieš karą sustiprėjusios fašistinės ir nacionalistinės nuotaikos.

C šaltinis. *Apie žydų gelbėjimą holokausto metu Europoje ir Lietuvoje*

Gelbėjimo aplinkybės buvo sunkios ir sudėtingos, todėl, kad išgelbėtų vieną žydą, turėjo padėti bent 5–10 žmonių. <...> [L]yginant proporcingai pagal bendrą šalies gyventojų skaičių ir jos Pasaulio tautų teisuolių skaičių, Lietuva yra antra valstybė Europoje. Daugiau gelbėtojų buvo tik Olandijoje. Lenkija yra trečia. Šiuo atžvilgiu (pagal Yad Vashem pripažintų Pasaulio teisuolių skaičių) Lietuva ir Lenkija lenkia Prancūziją, Vengriją, Vokietiją, Čekiją, Slovakiją, Latviją, Austriją, Graikiją, Italiją, buvusią Jugoslaviją (dabar Serbija, Kroatija, Slovėnija) ir Norvegiją. <...>

Vokiečių okupacijos metais (1941–1944 m.) Lietuvoje buvo gelbėta ir slepiama nuo 2500 iki 4000 žydų. Šį skaičių padauginę iš dešimties <...>, nustatėme, kad Lietuvoje gelbstint žydus dalyvavo daugiau nei 25 000 žmonių. Po dešimties naujų mokslinių tyrimų metų galima konstatuoti, kad ankstesni skaičiavimai – kad prie žydų gelbėjimo Lietuvoje prisidėjo maždaug 12 000 žmonių – nėra tikslūs.

D šaltinis. *Apie Lietuvos Respublikos prezidento Algirdo Brazausko vizitą Izraelyje 1995 m.*

<...> 1995 m. kovo 1 d., sakydamas <...> kalbą Izraelio parlamente Knesete <...>, Lietuvos prezidentas lietuvių tautos vardu atsiprašė žydų tautos už lietuvius, kurie Holokausto metu žydus žudė, plėšė.

„Kaip Lietuvos Respublikos prezidentas ir jos pilietis aš jaučiu didelį palengvėjimą, pasakęs Jeruzalėje atgailos žodžius dėl žydų tautos genocido“, pareiškė prezidentas A. Brazauskas

žurnalistams lėktuve, grįždamas iš oficialaus trijų dienų vizito Izraelyje. „Tai buvo žodžiai ir tos lietuvių dalies, kuri mano taip, kaip ir aš. Kurie mano kitaip – tai jų reikalas“. <...>

Paskutinis Kneseto posėdyje kalbėjo Lietuvos prezidentas A. Brazauskas. Jis nupasakojo Lietuvos žydų gyvenimo istoriją ir pasakė: „Per visą tarpukario nepriklausomybės laikotarpį tarp lietuvių ir žydų nebuvo ženkliesnių konfliktų“.

A. Brazauskas retoriškai klausė, ir kurgi 1940–1941 metais kilo tas konfliktas, nuožmus ir kruvinas, bet nepateikė aiškaus atsakymo. A. Brazauskas tik konstatavo, kad lietuvių „tamsusis gaivalas ėmė nuožmiai niokoti žydų tautą“. Lietuvos prezidentas nesutiko, kad „kokia nors tauta būtų kolektyviai kaltinama, tačiau yra tautos moralė ir asmeninė pareiga...“ A. Brazauskas ne tik prašė atleidimo už tuos lietuvius, kurie „žudė, kurie trėmė, plėšė“, bet ir pareiškė pasiryžęs atkurti tiesą ir išreikšti įsitikinimą, kad toks procesas jau prasidėjo, „tiriant reabilitacijos atvejus įtariamiesiems“. Pasak Prezidento, lietuviams okupacijoje taip pat teko patirti kalėjimų, tremtinių dalią, tačiau „tik vienintelė žydų tauta, kaip tauta, tapo auka“.

- 4.1.** Ko siekta, steigiant getus? Remdamiesi A šaltiniu ir žiniomis, nurodykite du požymius, leidžiančius teigti, kad getuose buvo ribojamos žydų asmens laisvės.

<p>Juodraštis</p> <p>Siekta</p> <p>.....</p> <p>Požymiai:</p> <p>1.</p> <p>2.</p>

(3 taškai)

- 4.2.** Remdamiesi A šaltiniu, nurodykite dvi funkcijas, kurios buvo pavestos lietuvių institucijoms ar pareigūnams, vykdančioms getų priežiūrą.

<p>Juodraštis</p> <p>1.</p> <p>.....</p> <p>2.</p> <p>.....</p>

(2 taškai)

- 4.3.** Remdamiesi C šaltiniu ir žiniomis, paaiškinkite, kodėl Lietuvoje gelbėti žydus buvo sudėtinga.

<p>Juodraštis</p> <p>.....</p> <p>.....</p>

(1 taškas)

- 4.4. Lietuvoje yra vienas didžiausių Pasaulio tautų teisuolių⁷ skaičius Europoje. Įvertinkite šio fakto istorinę reikšmę.

Juodraštis

.....

(1 taškas)

- 4.5. Remdamiesi pateiktais šaltiniais ir žiniomis, nurodykite dvi žydų persekiojimo ir dvi gelbėjimo priežastis nacių okupacijos Lietuvoje metu. Dviem teiginiais įvertinkite Lietuvos visuomenės vaidmenį Holokauste ir kolaboravimo, ir gelbėjimo aspektais. Paaiškinkite, kokia buvo istorinė ir moralinė Lietuvos prezidento A. Brazausko atsiprašymo Izraelio Knesete 1995 m. reikšmė.

Juodraštis

Persekiojimo priežastys:

1.

2.

Gelbėjimo priežastys:

1.

2.

Įvertinimas:

1.

2.

Istorinė atsiprašymo reikšmė

Moralinė atsiprašymo reikšmė

(8 taškai)

⁷ Pasaulio tautų teisuolis – Sprawiedliwy wśród narodów świata – Праведник народов мира – Праведник народів світу

JUODRAŠTIS

Šaltiniai

- Acte du Congrès de Vienne du 9 juin 1815*, http://www.histoire-empire.org/articles/congres_de_vienne/acte_du_congres_de_vienne_01.htm.
- Atkurti orumo saitai arba Kaip tai buvo prieš tris dešimtmečius*, <https://www.vilniauszydai.lt/post/atkurti-orumo-saitai-arba-kaip-pelen%C5%B3-dien%C4%85-lietuvos-prezidentas-atsipra%C5%A1%C4%97-%C5%BEyd%C5%B3-tautos>.
- Juozas Banionis, „Lietuvių tremtinių bendruomenė Vakaruose: sugrįžti į laisvą Lietuvos valstybę“, *Genocidas ir rezistencija*, 2025, Nr. 57.
- Arūnas Bubnys, *Vokiečių okupuota Lietuva (1941–1944)*, Vilnius: LGGRTC, 1998.
- Pagal: Vitalija Kasperavičiūtė, *Lietuvos respublikos emigracijos politika 1918–1940 m.*, Kaunas, 2011; *Lietuviai pasaulyje*, <https://iseivijosinstitutas.lt/lietuviai-pasaulyje/>; Juozas Skirius, „JAV lietuviai ir jų paramos Lietuvai XIX a. – 2020 m. istorija“, *Vardan laisvos Lietuvos*, 2021.
- Algirdas Kazlauskas, *Politika ir religija: povestfalinės antireliginės kampanijos priežastys ir pasekmės*, SOTER, 2010, Nr. 35(63), <https://portalcris.vdu.lt/server/api/core/bitstreams/212b9abb-cb17-4aec-a6bc-66c30c16a6fa/content>.
- Lietuvių charta, <https://www.lrs.lt/plb/seimas9/charta.htm>.
- Naujausiųjų laikų istorijos chrestomatija 1918–1945 m.*, Vilnius: Lietuvos edukologijos universiteto leidykla, 2010.
- Zenonas Norkus, „Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės istorija ir šiuolaikinės tarptautinių santykių teorijos“, *Politologija*, 2009, Nr. 4(56).
- Robertas Petrauskas, *Trečiojo Reicho triumfas. Antrasis pasaulinis karas Europoje. Pirma knyga*, Vilnius: Protų kovos, 2010.
- Alan John Percivale Taylor, *Nuo Sarajevo iki Potsdamo. Europa 1914–1945 m.*, Vilnius: Baltos lankos, 1994.
- Tie, kurie gelbėjo 1941–1944. Žydų gelbėjimas Lietuvoje*, Vilnius: LGGRTC, 2011.
- <http://fondsdecarte.free.fr/Europe/1815/1815.html>.
- <https://iseivijosinstitutas.lt/lietuviai-pasaulyje/>.